

Dostupné čítanky z hlediska vhodnosti pro práci žáků s OMJ v předmětu ČJL na střední škole

I. Výběr z aktuálně dostupných/používaných čítanek:

Čítanka k literatuře v kostce, I-IV, Nakladatelství Fragment Praha

Čítanka k literatuře 1 - přehled SŠ učiva, 1-4, VYUKA.cz

Čítanka pro střední školy, NS Svoboda Praha

Čítanka z české literatury pro středoškoláky, NS Svoboda Praha (*přepřacované vydání předchozí čítanky*)

Čítanka pro 1.-4. ročník SOŠ, SPN Praha

Čítanka pro učební obory SOU, SPN Praha

Čítanka pro tříleté učební obory středních odborných učilišť, SPN Praha

Čítanka pro I.-IV. ročník gymnázií a SOŠ, SPN Praha

Čítanka české a světové literatury pro 1.-4. ročník středních škol, FORTUNA Praha

Čítanka pro střední školy, 1-4, Fraus Plzeň

Literatura v souvislostech, 1-4, Fraus Plzeň, tištěná učebnice + elektronická čítanka

Čítanka k dějinám literatury od starověku do počátku 19. století, Vladimír Prokop

Čítanka k literatuře 19. a počátku 20. století, Vladimír Prokop

Čítanka k Přehledu české literatury 20. století, Vladimír Prokop

Čítanka k přehledu světové literatury 20. století, Vladimír Prokop

Literatura I.-IV., Výbor textů. Interpretace. Literární teorie, Scientia Mníšek pod Brdy

Literatura pro 1.-4. ročník středních škol, Učebnice, Průvodce pro učitele, Pracovní sešit, Didaktis

II. Přehledná analýza vybraných čítanek

(po analýze všech jmenovaných čítanek byly podrobněji ohodnoceny nejvhodnější z nich)

Čítanka	vhodný obsah textů pro žáky-cizince	vhodný rozsah textů/ možnost úpravy	cvičení k DT/ÚMZ	souvislosti (literární, obecné)
Literatura v souvislostech, 1-4, Fraus Plzeň, tištěná učebnice + elektronická čítanka	★ ★ ★ ☆ ☆	★ ★ ★ ★ ★	★ ★ ☆ ☆ ☆	★ ★ ★ ★ ☆
Literatura pro 1.-4. ročník středních škol, Učebnice, Průvodce pro učitele, Pracovní sešit, Didaktis	★ ★ ★ ☆ ☆	★ ★ ★ ☆ ☆	★ ★ ★ ★ ★	★ ★ ★ ★ ☆
Čítanka k literatuře v kostce, I-IV, Nakladatelství Fragment Praha	★ ★ ☆ ☆ ☆	★ ★ ☆ ☆ ☆	★ ☆ ☆ ☆ ☆	★ ★ ☆ ☆ ☆
Čítanka k literatuře 1 - přehled SŠ učiva, 1-4, VYUKA.cz	★ ★ ☆ ☆ ☆	★ ★ ☆ ☆ ☆	★ ★ ☆ ☆ ☆	★ ★ ☆ ☆ ☆
Čítanka pro střední školy, NS Svoboda Praha	★ ★ ★ ☆ ☆	★ ★ ★ ☆ ☆	☆ ☆ ☆ ☆ ☆	☆ ☆ ☆ ☆ ☆
Čítanka k literatuře 19. a počátku 20. století, Vladimír Prokop	★ ★ ★ ☆ ☆	★ ★ ☆ ☆ ☆	★ ☆ ☆ ☆ ☆	★ ☆ ☆ ☆ ☆

(maximum: 5 hvězdiček - čím více odpovídá, tím více hvězdiček)

III. Čítanky doporučené na základě analýzy

Většina z výše uvedených čítanek nesplňuje požadavky pro efektivní práci s žáky s OMJ především z důvodu výběru rozsáhlých ukázek, obsahově i jazykově komplikovaných literárních děl, či z důvodu absence úkolů směřujících k nácviku charakteristiky textu dle požadavků ústní maturitní zkoušky a literárních úloh didaktického testu.

Jako vhodné se pro práci s žáky s OMJ (s ohledem na individuální pokročilost) jeví tyto řady:

Literatura v souvislostech, 1-4, Fraus Plzeň, tištěná učebnice + elektronická čítanka

Jedná se o řadu prioritně určenou pro gymnázia (viz schvalovací doložka). Její výhodou je, že kromě nezbytné kompetence komunikativní a kompetence k učení rozvíjí také kompetence sociální a personální a občanské. Využívá žákovské preference komunikačních technologií a rozvíjí kromě čtenářské i počítačovou gramotnost. Vede žáky k zdokonalování interpretačních a prezentačních dovedností (individuální úkoly, projektová práce ad.). Obsahuje informace o strategiích učení a tipy k samostudiu využitelné i u pokročilých žáků s OMJ.

Řada motivuje k práci s dalšími zdroji, krásnou i odbornou literaturou, internetem a ke kritickému přístupu k různým druhům informací, realizuje tedy současně mediální výchovu. Zasahuje do dalších společenských věd a konfrontuje obsah četby a souvislosti s reálným životem žáků a jejich vztahy k okolí. Vede učitele k toleranci názorů a postojů žáků a k oceňování ochoty je formulovat a argumentovat. Texty jsou uváděny – jak napovídá název řady – v historických, literárních i mimoliterárních souvislostech. Učebnice motivují žáky také k produkci vlastních textů a reflexí, nikoliv k memorování a opakování otřelých „pravd“. Vhodným způsobem propojuje literární, stylistickou a jazykovou složku předmětu. Elektronická čítanka umožňuje snadné kopírování textů, krácení, kombinování, interaktivní práci v hodině apod.

Otázky a úkoly nesměřují prioritně k charakteristice textů, ale – jak napovídá název řady – především k literárním i mimoliterárním souvislostem. Nesměřují tedy přímo k zvládnutí jednotlivých složek maturitní zkoušky, ale lze je použít k zdokonalování porozumění textu a zasazení literárních děl do literárně historického kontextu. Řada je doplněna atraktivním obrazovým a audiovizuálním materiálem.

Ukázka:

Otázky a úkoly (výběr):

- Totality velmi často vycházejí z „krásných myšlenek“. Co je vlastně tím hlavním zlem totalitních režimů?
- Jak si představujete vyšetřovací metody StB?
- Srovnajte Nezvalovy skladby Edison a Stalin. Co je spojuje a co naopak odlišuje?
- Literatura sci-fi i fantasy představuje způsob, jak „uniknout“ z našeho světa. Co mají tyto žánry společného a čím se liší?

Práce s čítankou – propojení literatury, slohu (charakteristika), dramatické výchovy:

Obchodník s deštěm, N. Richard Nash

Autor doprovodil svou hru podrobnými scénickými poznámkami a charakteristikami postav. Je zřejmé, že věnoval velkou pozornost scénické výpravě hry i psychologické kresbě svých hrdinů.

První dějství

Světlo postupně odkrývá střed scény: vnitřek Curryova domu. Curryův statek prosperuje a v domě žijí ve vzájemné lásce vlídní lidé s nepěstěným, nicméně hluboce opravdovým smyslem pro krásu. Cihlové zdi a hrubě otesané trámy dodávají domu základního mužského vzezření, ale na mnoha místech shledáváme ruku Lízinu. Nalevo vidíme útulnou kuchyňku, zbývající dolní obytný prostor je jakousi kombinací obývacího pokoje a jídelny. Na stěně je jeden z nejstarších telefonních aparátů, pak je tu gramofon s troubou a primitivní krystalové rádio, které po zapojení vyluzuje strašlivé skřeky. Nahoru k ložnici vedou schody, zadními dveřmi se jde do vlastního statku, ke stodole a komoře. Většími, honosnějšími dveřmi vpředu se jde na soukromou cestu, ústící na hlavní silnici. Je časně ráno vedrem rozpáleného dne. Žhnoucí slunce již praží do stavení.

(...)

Na osvětlené scéně vidíme **H. C. Curryho**, jak připravuje snídani. Je to asi pětapadesátiletý rozložitý, důvtipný muž. Člověk, na něhož se lze spolehnout. Nežije však jen životní prózou – má silně vyvinutou představivost.

Po chvíli vejde zvenčí jeho nejstarší syn **Jonáš**. Je podobný svému otci, ale chybí mu imaginace. Vlastně nemá vůbec žádnou, je poněkud farizejský a zatvrzelý.

Jimovi je málo přes dvacet a je nejmladším příslušníkem rodiny – ale je veliký a ramenatý. Na svá léta vypadá starší, ale když otevře pusku, je to dítě. Už ho přesvědčili, že není zvlášť chytrý, a to je jeho velké minus. Je plný klíčící touhy.

Líza Curryová schází po schodech dolů. Na první pohled vypadá na ženu, která se umí vyrovnat se všemi životními problémy. Hmotný svět je plně v její moci, je dobrá hospodyně, hrnce a pánve, jehly a nitě jí poslušně slouží. Dobře ví, jaké je její místo v rodině – je dcera, sestra, dítě – a těží ze všech rozmanitých možností svého postavení. Má svou vlastní morálku bezpečně v hrsti, neboť normy dobra a zla jí nejsou cizí a žije podle nich bez zvláštního napětí i bez kolizí. Silná a vyspělá žena v každé životní funkci – vyjma jediné. Tady ji máte: je jí sedmadvacet a žádný muž vně její rodiny ji nemiloval, ani ji neshledal krásnou. Je paradoxní, že právě tato jediná nenaplněná část Líziny osobnosti je potenciálně nejkrásnější ženskou facetou, to romantické toužení, to smělé hledání v poušti vlastního bytí... Stojí ji hodně námahy zakrýt tento hlad okázale dobrým rozmarem, výsměchem sobě samé i předstíráním – v mužném světě zálesáků – že je právě tak mužem jako ostatní. Líza – divoška. Ale jestliže ji jednoho dne muž objeví, nenajde divošku, ale vyspělou a dospělou ženu, připravenou k odevzdání s celým svým bohatě rozvitým já.

Do dveří vkročí **Bill Starbuck**. Je to vysoký muž, svižný a čilý, hlučný chvastoun a jemný snílek. V ruce drží krátkou hikorovou hůl, to je jeho zbraň, jeho kouzelný proutek, jeho mužská pýcha.

Z Nash, N. R. Obchodník s deštěm: Romantická komedie o třech dějstvích (1957; přeložil M. Lukeš)

Otázky a úkoly

- Představte si, že jste herci. Vyberte si jednu z Nashových postav a vymyslete různé možnosti její herecké interpretace. Respektujte autorovy připomínky i vlastní text hry (viz např. další ukázka). Inspirovat se můžete internetovými recenzemi českých inscenací Obchodníka.
- V jakém významu se dnes používá pojmenování „obchodník s deštěm“?

Literatura pro 1.-4. ročník středních škol, Učebnice, Průvodce pro učitele, Pracovní sešit, Didaktis

Komplexní řada zahrnující učebnici, průvodce pro učitele a pracovní sešit. Podobně jako předchozí učebnice uvádí literární díla i do mimoliterárních souvislostí. Jednotlivé kapitoly jsou zakončeny přímo **přípravou k maturitní zkoušce**. Ta obsahuje výňatek uměleckého i neuměleckého textu a otázky odpovídající pracovnímu listu ústní maturitní zkoušky. Ve všech kapitolách zařazuje uzavřené i otevřené testové otázky směřující k nácviku nejen ústní zkoušky, ale i didaktického testu.

Otázky k jednotlivým výňatkům kladou **důraz na porozumění textu**, což u žáků s OMJ velmi dobře využijeme. Učebnice obsahuje slovníček pojmů. Jednotlivé úkoly pracovního sešitu jsou označeny ikonami – doporučení pro samostatnou, párovou nebo skupinovou práci. Výhodou pracovního sešitu je možnost přehledného zápisu odpovědí přímo k ukázkám a úkolům. Jednotlivé kapitoly obsahují i **pravopisná cvičení** (doplňte chybějící písmena) přímo s využitím výňatků.

Pro práci s žáky s OMJ je dle individuální úrovně možné některé ukázky krátit, případně kopírovat se zvětšeným písmem pro poznámkování přímo do textu.

Ukázka:

A) Testové úlohy (výběr):

Rozhodněte, zda jsou jednotlivá tvrzení pravdivá.

- Rozpad Evropy po druhé světové válce do dvou politických bloků neměl žádný vliv na literární vývoj. ANO/NE
- Němečtí autoři se pokoušeli vyrovnat s nacistickou minulostí země. ANO/NE
- Vladimír Neff strávil většinu svého života v emigraci. ANO/NE
- Normalizace se dotkla literárního života jen velmi málo. ANO/NE
- Literatura se rozštěpila na oficiální, samizdatovou a exilovou. ANO/NE

B) Otázky k jednotlivým výňatkům (výběr):

- Co sládek Vaňkovi nabízí?
- Co mu vyčítá?
- Jak sládek vnímá rozdíl mezi sebou a intelektuály?
- Jak Vaněk reaguje na sládkovu nabídku?

C) Příprava k maturitní zkoušce

Výňatek uměleckého textu – Spalovač mrtvol (oběšení Lakmé)

Výňatek neuměleckého textu – proslov otce na svatbě dcery (www.svatebni-pruvodce.cz)

Charakteristika uměleckého textu (ukázky otázek, kráceno):

- Určete literární druh výňatku.
- Charakterizujte hlavní postavu díla a přibližte jeho názory. Své tvrzení doložte na výňatku.
- Uveďte informace o filmovém díle, které bylo inspirováno Fuksovým Spalovačem mrtvol.

Charakteristika neuměleckého textu (ukázky otázek, kráceno):

- Uveďte, jaká je funkce daného neuměleckého textu.
- Charakterizujte jazykové prostředky použité v daném výňatku z neuměleckého textu.

IV. Adaptovaná četba

- <http://www.inkluzivniskola.cz/content/adaptovana-cetba>
- <http://www.pavlamachackova.cz/adaptovane-texty/>

Adaptovanou četbu lze dobře využít k rozboru obsahové stránky textu, neumožňuje ovšem z pochopitelných důvodů nácvik rozboru formální a jazykové stránky originálního díla. Zařazuje však související jazykové úkoly rozšiřující slovní zásobu žáka i schopnost aplikovat gramatická pravidla. Výhodou je také funkční jednoduchost a vysoká srozumitelnost formulací zadání úkolů.

Ukázka:

Cvičení (Praotec Čech):

Povídejte si před čtením.

Víte, podle čeho se jmenuje vaše země? Existuje o tom nějaká pověst nebo skutečný příběh?

Tvořte věty. Spojte.

Slované kdysi žili

Muž jménem Čech se rozhodl,

Po nějaké době došli

Pak lidé udělali

A od té doby

velký oheň.

na území mezi řekami Vislou a Dněprem.

se ta země jmenuje Čechy.

do krásné krajiny.

že půjde hledat novou vlast.

Vyprávějte příběh ještě jednou. Používejte tyto výrazy.

žít na území mezi Vislou a Dněprem

začaly hádky a boje

svolat lidi

vyjít na cestu

dojít do krásné krajiny

zastavit se pod horou

vyjít na horu

zaslíbená země

jmenovat se podle Čecha

V. Práce s čítankou

Práce s čítankou musí vést od začátku studia k výcviku zvládnutí naplnění obecné struktury ústní zkoušky a požadavků literárních úloh didaktického testu. Obecná struktura ústní zkoušky je tak sama univerzální osnovou práce s jakýmkoliv textem. Již od nižších ročníků je vhodné vkládat do práce s čítankou také ukázky rozborů souvisejících neuměleckých textů. Souvislost textů je pro žáky s OMJ vhodnější a produktivnější, neboť eliminuje bezradnost v začátku rozboru.

Strukturu práce s textem rozpracovanou do tří sloupců POEZIE, PRÓZA, DRAMA lze použít při práci s jakýmkoliv textem, lze, ale není ji potřeba dále modifikovat, neboť je nezbytné vést žáky i k identifikování absence některého z jevů a k výběru správné možnosti z nabízených.

Zpracovala Mgr. Ilona Horáčková